

Ekologické úkoly pro nastupující ministry a premiéra

28. ledna 2014

Noví ministři budou mít řadu ekologických úkolů, které jim ukládá koaliční smlouva nebo které jsou prostě na stole a bude třeba je řešit. Přehled deseti velmi důležitých z nich připravilo Hnutí DUHA a Greenpeace.

Prvním logickým krokem je zahrnout základní principy řešení problémů do programového prohlášení vlády a následně vést odbornou diskusi o konkrétní náplni zákonů a směřování investic.

Ekologické úkoly – jak zahrnutí principů do programového prohlášení, tak jejich pozdější vyřešení – se týkají hlavně budoucího ministra životního prostředí Richarda Brabce (ANO), ministra průmyslu Jana Mládky (ČSSD) a ministra zemědělství Mariana Jurečky (KDU-ČSL).

Souhrn nejdůležitějších úkolů

Ministr průmyslu a obchodu (MPO) Jan Mládek by se měl hlavně dohodnout s premiérem, koaličními stranami i opozicí na zákoně, který stanoví, jak budeme snižovat závislost naší země na ropě, plynu a uhelných dolech. Krok po kroku, rok po roku. Do programového prohlášení vlády by měl také prosadit, že uhelné doly nesmí ohrozit obce.

Ministr životního prostředí (MŽP) Richard Brabec bude muset zejména vylepšit žalostnou úroveň recyklace odpadků, zajistit péči o divokou přírodu v národních parcích a zajistit pokračování Zelené úsporám, která sníží účty rodinám a pomůže vyčistit smog.

Nový ministr zemědělství Marian Jurečka musí pečovat o státní lesy a zajistit pořádek v podniku Lesy ČR. Musí zajistit, aby lesy nebyly pouhou továrnou na dřevo, ale aby poskytovaly zdraví naší krajině a sloužily turistům.

Ministry a vládu je nutné hodnotit dle podle konkrétních, praktických výsledků.

Hodně lidí udivilo, že ministrem životního prostředí má být člen představenstva Svazu chemického průmyslu. Určitě nejsme sami, kdo bude velmi, velmi bedlivě sledovat, jestli ministerstvo bude v diskusích s chemičkami a průmyslem vůbec dělat, co dělat má, a hájit přírodu i naše zdraví.

Deset důležitých úkolů budoucích ministrů a premiéra

Úkol 1: Vylepšit recyklaci (MŽP)

Česko nyní recykluje asi 30 %. Německo 50% recyklace dosahovalo už před 10-12 lety (nyní recykluje asi 60 %). Už nyní z 50 % recykluje Olomouc i jiná česká města a 50% za cíl stanovil dokonce i exministr Chalupa.

Koaliční smlouva obecně říká, že chce podporovat „programy prevence vzniku odpadů, jejich nového využití a recyklace ve smyslu...hierarchie nakládání s odpady.“ Necháává však otevřený klíčový bod: jak konkrétně bude hierarchii kvantifikovat.

To lze napravit v programovém prohlášení, jehož příslušnou část bude navrhovat nový ministr životního prostředí. Vláda by v něm proto měla říci, jak chce rozvrhnout nakládání

s komunálními odpady (a podle toho přidělovat investice z evropských fondů), například: Cílem nového zákona o odpadech a směřování veřejných investic by měl být vzrůst materiálového využití komunálního odpadu na 50 %.

Spalování odpadků a nízká úroveň recyklace přispívají ke kritické závislosti na ropě. Spálené materiály se totiž musí nahradit přírodními surovinami, což je energeticky náročnější než jejich recyklace (a to dokonce i při započtení energie vyrobené ve spalovně). Spálením tuny plastů získáme energii, jejíž ekvivalent je zhruba 3–5 barelů ropy, ale při recyklaci stejné tuny ekonomika ušetří přibližně 7–12 barelů ropy. Spalovna proto tím, že vyrobí energii z recyklovatelných surovin, vyplývá v přepočtu něco mezi 300-1400 litry ropy.

Úkol 2: Chránit cennou divočinu na Šumavě (MŽP)

Vláda by měla v programovém prohlášení říci, co udělá s bezkonkurenčně nejsledovanějším tématem v ochraně přírody – Národním parkem Šumava.

ODS prosazovala zákon, který by národní park otevřel výstavbě hotelů, apartmánových domů a golfových hřišť. Ale lidé v ČR s tím nesouhlasí. Nová vláda proto musí navrhnout nový lepší zákon.

Ve středoevropských národních parcích běžně bývá pro divočinu (a turisty, kteří ji navštěvují) ponecháno kolem 70 % území. Podrobnosti českého zákona určuje odborná diskuse, ale již programové prohlášení by mělo stanovit základní principy, aby uvnitř koalice a kabinetu nenastaly urputné spory o hlavní principy.

Rozhodování o divočině v Národním parku Šumava bude mít zásadní vliv i na místní ekonomiku. Kvalitnější ochrana divoké přírody, rozšíření bezzásahových území a rozvoj turistiky zaměřené na divokou přírodu¹ podpoří ekonomický rozvoj regionu, zatímco prosazování developerských projektů na úkor vzácné přírody vyvolá jen krátkodobé zisky, z nichž navíc nebudou profitovat obce a místní obyvatelé.

Přetrvávající spory o NP Šumava se dají řešit jen novým zákonem, který s konečnou platností určí pravidla. Nový ministr musí najít řešení, které zajistí péči o divokou přírodu, zájmy turistů i prosperitu šumavských obcí. Za nejlepší dostupné řešení považujeme, aby padesát procent plochy bylo určeno pro divokou přírodu otevřenou návštěvníkům, na dalších padesáti procentech by se šetrně podle pravidel hospodařilo v lesích a na loukách. Mapování totiž ukazuje, že víceméně přírodní biotopy, hlavně původní horské lesy a rašeliniště, shodou okolností tvoří skoro přesně polovinu parku. Přesně je to 49,8 procenta.

Takový zákon zajistí, aby Šumava byla nadále národním parkem podle mezinárodních standardů, jinak hrozí, že o prestižní statut přijde.

Aktuality:

1 Studie EFTEC (Economics for the Environment Consultancy), renomované britské expertní společnosti, která pro své zákazníky zpracovává hodnocení ekonomických nákladů, přínosů a řešení při rozhodování o krajině a přírodních zdrojích, konstatuje, že: „stávající nejlepší přístupová místa k šumavské přírodě ... jsou návštěvníky vnímána jako „plná“ a další nárůst návštěvnosti by poškodil zážitky z divočiny, které sem turisty táhnou. Proto existuje poptávka po více přístupech do větších oblastí divočiny“ (str. 1 a 27). Otevření nových cest, se kterými počítá návrh zákona, by však poškodilo vzácné druhy zvířat či rostlin a biotopy chráněné i evropskými směrnici, a také by výrazně zredukovalo prožitky návštěvníků „z divoké přírody“ (str. 24). Proto je pro přírodu i ekonomiku jediným výhodným řešením rozšíření bezzásahových oblastí ponechaných divoké přírodě.

<http://www.hnutiduha.cz/aktualne/nova-studie-ekonomicke-dopady-rozdilne-pece-o-np-sumava>
<http://www.hnutiduha.cz/aktualne/prelomovy-soudni-rozsudek-obcanska-blokada-nezakonneho-kaceni-na-sumave-byla-opravnenu>

Úkol 3: Začít snižovat závislost ekonomiky i rodin na fosilních palivech (MPO, MŽP)

Vláda by měla v programovém prohlášení potvrdit záměr, který politické strany vložily do koaliční smlouvy: Ve shodě s opozicí navrhne zákon, který stanoví tempo snižování závislosti na fosilních palivech, aniž by snížil konkurenceschopnost české ekonomiky.

Podporu zákona avizovala opoziční TOP 09 a také KSČM se chce podílet na jeho přípravě. Podobná legislativa je úspěšná již pět let ve Velké Británii. Významně přispěla k tomu, že se v anglických a waleských domácnostech snížila spotřeba energie (oproti roku 2005) o celou čtvrtinu². Bylo to hlavně díky zateplování domů, energetickému štítkování a zavádění moderních domácích kotlů.

Zákon byl v Británii přijat na základě shody vlády s opozicí, podpořil jej i Svaz britského průmyslu a odbory.

Co se stane po přijetí zákona? Vláda bude hledat opatření pro prvních 10-15 let. A nabízí se ekonomicky přínosné zateplování domů a uzavírání škodlivých obstarožních a nepotřebných uhelných elektráren. Přijetím zákona ušetří každý z 4000 Kč ročně. Experti společnosti Porsenna spočetli, že zateplování sníží u rodin a obcí účty za vytápění o 11,6 miliardy korun ročně³. Ekonomové Miroslav Zámečník a Tomáš Lhoták zjistili, že energetické renovace zvýší zaměstnanost, tak že stát získá ročně na daních a ušetří na sociálních výdajích 12,5 miliardy⁴. Vědci z Univerzity Karlovy zase vypočítali, že provoz pěti nejhorších uhelných elektráren způsobuje škody na zdraví a životním prostředí za 19 miliard korun ročně⁵, které platí každý z nás na daních či zdravotním a sociálním pojištění.

Úkol 4: Pomáhat rodinám a obcím snižovat výdaje za energii (MŽP)

Koaliční smlouva říká: „Chceme podporovat snižování energetické náročnosti veřejných i soukromých budov s pozitivním vlivem na energetickou bilanci ČR. Podpoříme proto jejich masivní zateplování. Použijeme přitom prostředky získané obchodem s emisemi, prostředky Evropské unie i prostředky národní.“

Řešením je jeden ucelený a dlouhodobý program zateplování veřejných a soukromých budov s rozpočtem 10–14 miliard korun ročně, do kterého se soustředí prostředky získané obchodem s emisemi, prostředky Evropské unie i prostředky národní.

Zateplování (včetně výměny vytápění, což může být součástí stejného programu, podobně jako u Zelené úsporám) je klíčové pro řešení smogu na malých městech a na venkově.

2 http://www.ons.gov.uk/ons/dcp171766_321960.pdf

3 Studie o dopadech zateplování budov na spotřebu uhlí a zemního plynu v ČR:
http://hnutiduha.cz/uploads/media/studie_o_dopadech_zateplovani_budov_na_spotrebu_uhli_a_plynu_v_CR.pdf

4 Analýza makroekonomických dopadů programu pro energetické renovace domů, infografika:
http://www.hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/2013/prinosy_zateplovani_infografika_2013.pdf

5 Měrné externí náklady výroby elektrické energie v uhelných parních elektrárnách v České republice, COŽP, UK Praha:
<http://cozpserver1.n2.jinonice.cuni.cz/wp/12/01.pdf> (výsledné částky pro elektrárny najdete na str. 21).

Zároveň však srazí účty, které platí domácnosti a obce za teplo, a sníží závislost země na dovozu zemního plynu.

10–14 miliard korun je realistický odhad absorpční kapacity, na kterém se shoduje průmysl, stavební firmy i ekologické organizace. Možnosti zateplování domů jsou pak skoro dvakrát větší, než kolik energie by dodávaly severočeské uhelné doly, kdyby byly prolomeny limity těžby.

Program v součtu se soukromým kofinancováním vytváří investice ve výši asi 400 miliard, takže každý rok zvýší HDP zhruba o 1 % a státu se jeho podíl zhruba vrátí (vyšší daně, nižší příspěvky v nezaměstnanosti atd.).

Ekonomové Miroslav Zámečník a Tomáš Lhoták spočetli, že energetické renovace zvýší zaměstnanost asi o 31 000 pracovních míst⁶.

Úkol 5: Umožnit rodinám a obcím vyrábět si domácí čistou energii (MPO, MŽP)

Koaliční smlouva chce revizi zákona o podporovaných zdrojích energie: „aby nezatěžoval českou ekonomiku a domácnosti, ale využíval těch efektů z podporovaných zdrojů, které jsou vlastní České republice (např. podpora solárních panelů na střechách domácností a firem).“

Vláda má možnost odblokovat současnou situaci a nabídnout řešení, které umožní rodinám vyrábět si bez dotací například solární elektřinu na střeše díky mechanismu tzv. net-meteringu. Větší zdroje - například obecní větrné nebo geotermální elektrárny - mohou být podporovány v rozsahu, jaký doporučila nezávislá Pačesova komise. Namísto pevných výkupních cen by se použily tzv. zelené bonusy.

Net-metering je elegantní mechanismus, který se používá v USA i řadě evropských zemí (například v Rakousku). Umožňuje domácnostem výhodně instalovat solární elektrárny na střeše, aniž by pobíraly pevnou výkupní cenu nebo jiné dotace. Lze jej používat také pro jiné malé zdroje do 100 kW, například bioplynové stanice.

Program zelených bonusů je opatření, které umožní investice do větrných a geotermálních elektráren bez pevných výkupních cen. Jsou mnohem levnější.

Stát by také měl stanovit, jak velkou výrobu chce podporovat. V současném zákoně jsou limity, které nedávají smysl: už byly dávno vyčerpány. Řešením je převzít cíle, které doporučovala Pačesova komise⁷.

Úkol 6: Podporovat udržení EU jako lídra v moderních technologiích a snižování závislosti na fosilních palivech (MPO, premiér)

Největší debata o ekologické a energetické legislativě v EU se v příštích letech povede nad návrhem Evropské komise, v jakých mantinelech by měla Unie směřovat svoji energetiku v příštím desetiletí.

6 Analýza makroekonomických dopadů programu pro energetické renovace domů, infografika: http://www.hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/2013/prinosy_zateplovani_infografika_2013.pdf

7 <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Pracovni-verze-k-oponenture.pdf>

22. ledna byl zveřejněn návrh Evropské komise cílů pro budoucí energetiku (tzv. Bílá kniha). Komise však – pod tlakem fosilního průmyslu – navrhla jen slabý cíl pro skleníkové emise a nezávazný cíl pro obnovitelné zdroje.

4. března návrh projednají ministři zodpovědní za energetiku (v případě ČR ministr průmyslu) a 20. - 21. března definitivně schválí předsedové vlád.

Progresivní státy jako Německo, Francie, Itálie, Rakousko nebo Belgie⁸, významné průmyslové podniky⁹, ekologické organizace a vědci¹⁰ prosazují, aby byly stanoveny tři závazné cíle.

Nejde o politické proklamace ani o jednostrannou politiku ochrany klimatu, jak se věc někdy mylně interpretuje. Jde o promyšlený a chytrý způsob, jak připravit Evropu (a jednotlivé státy) na éru drahých a stále nedostupnějších fosilních paliv a snižovat ničivé dopady změny klimatu.

Závazný cíl pro snižování emisí nastaví tempo, jakým se bude Evropská unie zbavovat závislosti na dovozu drahé ropy a zemního plynu i na těžbě uhlí a také svého podílu na globálních změnách podnebí.

Závazný cíl pro obnovitelné zdroje zajistí pokračování rozvoje perspektivního odvětví i v období během něhož – podle prognóz Mezinárodní energetické agentury – bude už možné dotování obnovitelných zdrojů odbourat, protože se stanou ekonomicky výhodnými. Rodiny budou mít možnost vyrábět domácí čistou energii.

Závazný cíl pro energetickou efektivitu zajistí snížení plýtvání energií a zvýšení konkurenceschopnosti evropského průmyslu. Státy a podniky budou mít konečně jistotu pro investice.

Společně pak cíle vytvoří unikátní prostředí pro investice do inovací, vznik nových průmyslových odvětví a snižování závislosti na dovozu ropy i plynu a uhelných dolech. Stejně tak by závazné cíle a tedy tlak na efektivní nakládání s energií znamenaly snížení účtů rodinám, obcím a firmám.

Naplňování cílů by zahrnovalo: zateplování domů, zvyšování efektivity v průmyslu, investice do rychlé a pohodlné veřejné dopravy, výrobu domácí čisté energie či více místních potravin v obchodech.

Alternativa k energetické efektivitě a čistým zdrojům existuje. Je to jaderná energetika, která se již nikdy neobejde bez tučných dotací a je spojená s velkými riziky a masivními veřejnými náklady na jejich snížení (ukládání vyhořelého paliva nebo limitované zodpovědnost provozovatelů reaktorů za havárie). Ovšem samotné reaktory potřebu zdaleka nepokryjí. Muselo by je doplnit nejspínavější fosilní palivo: uhlí a ukládání oxidu uhličitého pod zem (tzv. carbon capture and storage – CCS). Ani tato technologie nefunguje bez dotací, není zcela funkční a na čtyři uhelné elektrárny je potřeba pátá, která vyrábí energii jen pro účely vtlačení uhlíku pod zem. Zemní plyn a ropa jsou čím dál dražší a musíme je dovážet ze zemí s nedemokratickými nebo i diktátorskými režimy. Dokud ještě vůbec jsou k mání.

8 <http://www.theguardian.com/environment/2014/jan/07/eu-2030-renewable-energy-target-ministers>

9 Gründiger, W: Ničitel pracovních míst nebo motor hospodářství? Pražské dialogy, 2013, roč. 1, číslo 1, Příloha Obnovitelné zdroje

http://fesprag.ecn.cz/img_upload/3403f47f1c75ee9d75621c7be5f8ebdd/fes_newsletter_2013.pdf

10 <http://kevinanderson.info/blog/open-letter-to-the-eu-commission-president-about-the-unscientific-framing-of-its-2030-decarbonisation-target/>

Nový ministr průmyslu Mládek a premiér Sobotka budou moci přehodnotit postoj fosilní Rusnokovy vlády bez důvěry. Vznikající kabinet se zavázal, že závislost na ropě a plynu sníží, bude investovat do zateplování domů a pomůže rodinám vyrábět si levnou čistou energii. Politici by se o to měli snažit doma i v Bruselu.

Úkol 7: Ochránit obce před uhelnými doly (MPO, premiér)

Vláda chce otázku zachování či prolomení limitů řešit v závislosti na Státní energetické koncepci. Ale měla by v programovém prohlášení jasně říci, že pokud bude prolamovat limity těžby, nebude to na úkor obcí.

Úředníci ministerstva průmyslu nepochybně budou v nové koncepci navrhopat prolomení limitů a bourání obcí: dělají a dělali to vždy. Rozhodování o obcích – jako o samostatné otázce – však není možné přenechat na úřednících.

Se současnými technologiemi, hlavně zateplováním budov, lze snížit energetickou náročnost českých domů – a tedy i spotřebu paliv i účty za vytápění – asi o 60 %. To odpovídá dvojnásobku energie obsažené v uhlí za limity.

Sečteme-li možnosti snižování energetické náročnosti (175 milionů gigajoulů ročně, tj. oněch 60 %) a čistých, obnovitelných zdrojů tepla (asi 171 milionů GJ), lze kompletně nahradit současnou spotřebu tepla (297 milionů GJ). Takže využijeme-li příležitosti, které máme, k vytápění nepotřebujeme vůbec žádný dovážený plyn ani špinavé uhlí. Spočetla to nezávislá studie, kterou nechalo udělat Hnutí DUHA¹¹, a k téměř stejným číslům došla i tzv. Pačesova komise¹².

Už současné technologie mohou snížit energetickou náročnost českého průmyslu o čtvrtinu. Číslo odpovídá čtyřnásobku největší české uhelné elektrárny Prunéřov¹³.

Úkol 8: Nezatěžovat veřejné rozpočty a spotřebitele dotacemi pro nový Temelín (MPO)

Vláda by se měla zřetelně vyslovit k veřejné podpoře JETE. Na základě dosavadních slibů koaličních politiků by mělo stanovisko znít tak, že vláda neumožní podporu pro nové jaderné reaktory na úkor veřejných financí nebo spotřebitelů elektřiny.

Strany se v koaliční smlouvě shodly, že chtějí nové reaktory v Temelíně, bude-li to hospodářsky výhodné.

Ale koaliční smlouva nechala otevřené téma, na které se ČSSD, ANO a KDU-ČSL před volbami také shodly: podmínku, aby ČEZ reaktory postavil za své, bez veřejné podpory, jakou navrhovala ODS a kterou by platili spotřebitelé (Contract for Difference), ať už jde o podporu investiční nebo provozní.

Úkol 9: Péče o státní lesy (MZe)

11 Studie potenciálu úspor energie v obytných budovách do roku 2050, Porsenna pro Hnutí DUHA, Praha 2007. http://hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/typo3/uspory_obytne_budovy_final_v3.pdf

12 <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Pracovni-verze-k-oponenture.pdf>

13 <http://www.velkavyzva.cz/content/files/DOKUMENTY/41/moznosti-efektivnosti-prumysl.pdf>

Nový ministr zemědělství musí pečovat o státní lesy a zajistit pořádek v podniku Lesy ČR. Musí zajistit, aby lesy nebyly pouhou továrnou na dřevo, ale aby poskytovaly zdraví naší krajině a sloužily turistům.

Měl by také připravit nový lesní zákon a reformu mysliveckého zákona, který zaručí zdravé hospodaření v českých lesích.

Úkol 10: Zřídit nový národní park Křivoklátsko (MŽP, MZe)

Vláda by také měla potvrdit, že uskuteční projekt, na kterém stát už několik let pracuje: Navrhne nový národní park Křivoklátsko ve formě, kterou schválily obce.

Jedná se o naprosto bezproblémový projekt: podporují jej místní obce i 75 % veřejného mínění. Nový národní park bude sloužit ochraně zachovalých lesů i k výletům pro Pražany i Plzeňany. Stačí jen potvrdit jej v programové prohlášení vlády.